

Kazım Karabekir'in Siyasi Faaliyetleri

Zeynel Abidin Polat

Yeditepe Yayınevi, İstanbul: 2020, 272 Sayfa, ISBN: 978-605-7800-24-4.

Mücahit DEMİR*

Tanıtımını yapamaya niyetlendiğimiz kitap Kısaltmalar, Sunuş, Editörden ve yazarın Önsöz'ü ile başlamaktadır. Kitap 4 bölüm Sonuç, Kaynakça ve Ekler kasımlarından oluşmaktadır. Kitap paragraf içerisinde verilen kaynaklarla desteklenmiştir. Önsözden sonra “Giriş” başlığı konularak, Osmanlı dönemi 19. Yüzyıl ilk çeyreğinden giriş yapılarak ayan olan Alemdar Mustafa Paşa'nın II. Mahmut'un tahta çıkarılmasındaki rolü ve bu bağlamda II. Mahmut'un ayanlar ile yaptığı Sened-i İttifak ile 1215 Magna Carta ile benzerliğinden söz edilmiştir. Bu dönemdeki nasyonalist hareketlerden ve çıkan azınlık isyanlarından bahsedilmiştir. II. Mahmut'tan sonra yerine geçen Sultan Abdülmecit dönemi ve Tanzimat Fermanı'ndan bahsedilerek getirmiş olduğu Müslim ve gayrimüslim eşitliğinden söz edilmiştir. Kırım Savaşı sonrası Avrupalı devletlerin baskısı sonucu Islahat Fermanı'nın ilan edilmesine değinilmiştir. Sultan Abdülmecit'ten sonra gelen Sultan Abdülaziz döneminin de isyanların arttığına ve halkın galeyana geldiği ifade edilmiş daha sonra Abdülaziz'in tahttan indirilerek yerine V. Murat'ın geçirildiği ve Avrupa'nın meşrutiyet ilan edilmesi hususundaki baskısı sonucu V. Murat'ın akli sorunları bahane

* Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, demir.291993@gmail.com

edilerek II. Abdülhamid'in tahta meşrutiyeti ilan etme sözü ile geçirildiğinden bahsedilmiştir. Sultan Abdülhamid'in 93 Harbi'ni bahane göstererek meclisi tatil etmesi sonrası kesin bir istibdattan söz edilmiştir. Burada biraz kesin konuşulmuş zira istibdadın boyutu ve tasviri kesin çizgilerle çizilmediği görüşünde olduğumuzdan böyle kesin ifadenin abartılı olduğunu düşünmekteyiz. İstibdat ile İttihat ve Terakki cemiyetinin nasıl kurulduğu ve Kazım Karabekir'in bu cemiyete nasıl ilgi duyduğu ve babasının sürgününe sebep olduğunu düşündüğü Abdülhamid'e olan nefreti ve sultanı cahil biri olarak gördüğü bu cemiyete üç sebepten ötürü ilgi duyduğu ilk olarak cemiyetin II. Abdülhamid karşıtı olduğu ikinci olarak abisinin cemiyet üyesi olması ve üçüncü olarak ise istibdadın ancak meşrutiyetin ilanı ile kaldırılacağına inanması olarak değerlendirilmiştir. İttihat ve Terakki'nin ilk safhasının 1889 olduğu beş askeri tıbbiyeli öğrencinin kurduğu amacın meşrutiyetin yayınlanması olduğu ve bunun cemiyetin ilk safhası olduğu belirtilerek Kazım Karabekir'in ilk olarak 15 yaşında ilgi duyduğu belirtilmiştir. Cemiyetin ilk safhasının başarısız olmasının sebebinin İstanbul'la sınırlı kalınması ve sadece öğrencilerin desteklerinin alınması olduğu Karabekir'in eseri kaynak gösterilerek belirtilmiştir. İkinci safhasının 1906 yılında olduğunu Kazım Karabekir'in Enver Bey tarafından cemiyete alındığını belirtilmiştir. 31 Mart hadisesi sonrası gelişmelere de değinilmiş ve cemiyetin partileşmesinden yakındığı belirtilerek menfaatçilerin cemiyete dolduğu ve cemiyetten partileşmesi sonucu bağlarını kopardığı dile getirilmiştir. Tüm bu bilgilendirmeler Kazım Karabekir'in yine kendi eseri olan İttihat ve Terakki kitabından kaynak gösterilerek verilmiştir. Bu noktada eserin ne kadar objektif olduğu tartışılır düşüncesindeyiz.

Kitap 1. Bölüm “*Millî Mücadele Dönemine Kadar Kazım Karabekir'in Faaliyetleri*” ile devam ettirilerek bu bölüm altında “*Kazım Karabekir'in Ataları ve Ailesi*” başlığı ile Kazım Bey'in soyu ile alakalı bilgiler verilmiş ve Avşar boyuna mensup olmadığı Gafariyat adı verilen bölgede atalarının kökeninin olduğu belirtilmiştir. Babasının Gedik Ahmet Paşa ile beraber cenkler yaptığı, tımar sahibi olduğu ve Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır ve Çaldıran seferlerine iştirak ettiğinden bahsedilmiştir. Kazım Bey'in babasıyla ilgili bilgilere de yer verilmiş Sultan Abdülaziz'in Avrupa gezisinde muhafızlık yaptığı ve daha sonra çeşitli devlet görevlerinde bulunduğunu ve bu görevlerden biri olan 1882 yılında İstanbul'dayken Zeyrek'te Kazım Bey'in dünyaya geldiğine değinilmiştir. Kazım Bey'in annesi Havva Hanım ile ilgili bilgilere de yer verilmiş, Havva Hanım'ın aynı zamanda eşi Mehmet Emin Bey'in halakızı olduğu belirtilmiştir. 1917 yılında Kazım Bey'in Diyarbakır cephesinde olduğu zamanda annesinin vefat ettiği ve 1947 yılında ise Karabekir aile mezarlığına defnedildiği söylenmiştir. Babası Mehmet Emin Bey'in, Kazım Bey'e tam bir Türk modeli olduğu aktarılarak kardeşleri ile ilgili bilgiler verilmiş, en büyük abisi haricinde ailenin bütün erkek üyelerinin asker oluşu Kazım Bey'in askerlik mesleğini seçmesinde etkili olduğuna değinilmiştir.

Aynı bölüm altında “*Eğitim Hayatı ve Askeri Hayata Başlaması başlığı*” ile eğitime üç yaşında başladığı 1890 yılına kadar babasının görevi gereği farklı şehirlerde eğitim aldığı söylenmiştir. Babasının ölümünden sonra İstanbul'a döndüğü ve Fatih Askeri Rüştiyesi'ne daha sonra 1896 yılında

Kuleli Askeri İdadisi'ne girdiği ve buradan ikincilik ile mezun olduğunun altı çizilmiştir. Kuleliden sonra 1900 yılında Pangaltı Harbiye Mektebi'ne başladığı 1902'de teğmen rütbesiyle Erkan-ı Harbe ayrıldığı belirtilmiştir. Buradan da 1905 yılında birincilik ile yüzbaşı rütbesiyle mezun olduğu belirtilmiştir. 10 Aralık 1905'te Edirne'ye daha sonra 1906'da Selanik'e atandığı ve çeşitli faaliyetlerinden söz edilmiştir. 1908 de 2. Ordunun 3. Piyade Tümen Komutanlığına tayini ve 31 Mart Vakası ile Arnavutluk İsyanları bastırılmasında görev aldığı belirtilmiştir. 1911 yılında 4. Kolordu komutanlığına atandığı söylenmiştir. Bu başlık verilen bilgilerle kısmen örtüşürken eğitim hayatından çok eğitim sonrası faaliyetleri anlatılarak konu dışına gereksiz taşmalar olduğunu görmekteyiz.

Yine bu bölüm altında "*Balkan Savaşları ve Kazım Karabekir'in Esir Oluşu*" başlığı ile Kazım Bey'in binbaşı olmasından hemen sonra Balkan savaşlarının çıktığı belirtilerek Kazım Bey'in bu savaşı Ruslar İstanbul'u ele geçirmek için çıkardığı ve Türklerin Çatalca'ya çekilmesiyle Bulgarlarında Çatalca'ya ilerlemesi Ruslarını planını bozduğu kanaatine yer verilmiştir. Kazım Bey'in savaşta gösterdiği başarılar neticesinde nişan ile ödüllendirildiği söylenmiştir. Edirne'nin düşmesinden sonra ordu komutanı Şükrü Paşa'nın esir olduğuna değinilerek 1913 yılında da Kazım Bey'in 500 askeriyle esir olduğu belirtilmiş ve bu esaret sırasında yine Kazım Bey'in boş durmayıp kendini geliştirdiğine ve sosyal çalışmalar yaptığına ve Osmanlı subaylarından siyasete karışanları belirleme heyetinde görev yaptığı aktarılmıştır. Esaretinin Enver Paşa'nın Edirne'yi geri almasıyla son bulduğu ve savaşın kaybının Kazım Bey'in İttihat ve Terakki muhaliflerinin basiretsizliği kaybettiği görüşüne yer verilmiştir. Bölümün devamında "*Kazım Karabekir'in 1. Dünya savaşı faaliyetleri*" başlığı ile devam ettirilmiş ve Balkan savaşlarından sonra tazminat belirleme heyetinde görev yaptığı belirtilmiştir. Askeri düzenlemeler için gelen liman Van Sanders'in gelişiyile Almanca bildiğinden İstihbarat Müdürlüğüne atandığı bildirilmiştir. Alman heyetin gelişiyile Kazım Bey'in, özellikle Enver ve Cemal Paşaların bu heyete maddi manevi bağlandığı ve buna siyasetin ve basının ses çıkarmadığı ve dünya savaşına bu yüzden girildiği görüşü aktararak müellifin burada Kazım Bey'e hak verdiği gözlemlenmiştir. Mart 1914'te Kazım Bey'i Enver Bey'e bir dünya savaşı çıkacağı raporu sunduğuna değinilmiş ve Avrupa seyahatine geniş yer vererek gözlemlerine değinilmiştir. Dönüşü esnasında Avusturya- Macaristan veliahdının öldürülmesi yine Enver Paşa'yı uyardığına değinilerek Kazım Beyin dinlenmediğinden söz edilmiştir. Savaş sonrası tedbirler alınması hususunda yine uyarılar yapmasına rağmen dikkate alınmadığı hatta alman askeri heyetinin Kazım Bey'in bu faaliyetlerine karşı çıktığı belirtilmiştir.

Aynı bölümde "*1. Dünya Savaşı ve Kazım Karabekir*" başlığı ile 1. Dünya savaşına Osmanlı devletinin nasıl girdiği İngilizlerden kaçan Alman gemilerinin faaliyetlerinden bahsedilmiş ve isimlerinin değiştirilerek Rusya'nın Odessa ve Sivastopol limanlarının bombalanması sonucu fiilen savaşa dahline değinilmiştir. Bu kısımda Kazım Karabekir'inde alman gemilerinin boğazlara girmesini olumlu karşıladığını ve bu sayede itilaflara esir olmadıklarını söylediği belirtilmiştir. Osmanlı aydınlarının da kapitülasyonlardan kurtulmak için dünya savaşına katılmak istedikleri görüşüne yer verilmiştir. İttihat ve Terakki'nin Türkçülük fikrinden etkilenmesi ve bu savaşa girmek için Enver Paşa'ya baskı

yaptıklarını ve yine Kazım Bey'in Türkçülük ve İslamcılık fikrinin İngiltere'yi hayli korkuttuğu görüşüne değinilmiştir. Bundan sonra Kazım Bey'in çeşitli görevlere getirildiği ve bu görevlerin çok sık olarak değiştiğine kitapta yer verilmiştir. Bu görev değişikliğinin sebebi ise Enver Paşa'nın alman heyetin çok etkisinde kalması yüzünden olduğu belirtilmiştir. Irak cephesinde görevlendirildiği esnada Halil Paşa ile görüş ayrılıklarının olduğu ve Kazım Bey'in görüşünü çekinmeden söylen biri olduğu belirtilmiştir. 1917 de Rusya'da çıkan ihtilal sonrası çarlığı yıkılması ile Rusların savaş dışı kalmasına değinilmiş ve bundan sonra doğuda başlayan Ermeni faaliyetleri ve Kazım Bey'in buradaki faaliyetlerine sıkça yer verilerek Erzincan'ın ve Erzurum'un kurtarılması Kars'ın işgal edilmesi gibi başarılarına değinilerek Gümrü üzerine yürümesi ve Ermenileri barışa zorlaması anlatılmıştır. 28 Temmuzda tümgeneral olarak son Osmanlı paşası olduğuna ve daha sonra Azerbaycan üzerine harekete geçtiğinden bahsedilmiştir. Tebriz'e kadar ilerlemiş lakin o esnada Mondros imzalanarak geri çağırıldığı aktarılmıştır. Bölümler genelde Kazım Bey'in eserleri doğrultusunda anlatıldığı gözlemlemekle beraber hala kitabın başlığına uygun paragraflara başlayamamamız bizi kitabın eksikliği olarak nitelendirmemize sebep olduğunu söylemeliyiz.

Bölüme devamla “*Kazım Karabekir'in İstanbul'a Gelişi ve Yapmış Olduğu Bazı Temaslar*” başlığı ile de Mondros ateşkesinden sonra Kazım Bey'in 28 Kasım 1918 yılında geldiği ve boğazlarda gördüğü zelil manzara sonrası milli mücadeleye karar verdiğine değinilmiştir. Enver Paşa ile görüşmeler gerçekleştirip doğuda silahların teslim edilmediğinden dolayı buraya tayinini istediği ve çeşitli paşalarla ve Sultan Vahdettin ve yaveri Kemal Paşa ile de görüştüğü bildirilerek en son Mareşal Fevzi Çakmak Paşa ile görüşmesinden sonra doğuya atandığını öğrendiği aktarılmaktadır. Kazım Bey'in Ferit Paşa ile bir görüşmesi sırasında Ferit Paşa'nın Fransız komutanla haince konuşmasına değinilmiş ve İsmet, Rauf ve Kemal Paşa'yı ikaz ettiğine değinilmiştir. Bir sonra ki başlık “*Kazım Karabekir'in Veda Ziyaretleri ve Mustafa Kemal ile Yaptığı Şişli Görüşmesi*” başlığıdır. Bu başlık altında Kazım Bey'in Erzurum'a tayini sonrası veda ziyaretleri yaptığı İsmet Paşa Fevzi Paşa, İzzet Paşa Mahmut Şevket Paşa ve Sultan Vahdettin ile görüşmeler yaptığı söylenmiştir. Bunlardan en önemlisi olarak ise Mustafa Kemal Paşa ile olan Şişli'deki evde görüşme olduğu ve bu görüşmede Kazım Paşa'nın Kemal Paşa'yı doğuya davet ettiği söylenmiştir. Bununla alakalı olarak Mustafa Kemal Paşa'nın böyle bir olayı reddettiği aktarılarak yine çeşitli kaynaklardan Mustafa Kemal Paşa reddetse bile böyle bir olayın gerçekleştiği aktarılarak Mustafa Kemal Paşa'nın bunu Millî Mücadele fikri Kazım Paşa'dan çıktığı endişesini taşıması yüzünden reddettiği görüşüne müellifimiz vardığını bildirmektedir. Yapılan tüm görüşmelerde ana iki madde olduğu bunlarda birinci olarak kurtuluşun Anadolu'dan olacağı ikinci olarak ise bu mücadelenin ise Anadolu'nun doğusundan doğacağı fikridir olduğu anlatılmıştır. Kazım Paşa'nın bunların yanında doğu Anadolu'yu çok iyi bilmesi bu fikirlerinde etkili olduğu söylenmiştir. “*Karabekir'in Trabzon'daki Faaliyetleri*” başlığıyla atandığı Erzurum'daki yeni görev yerine giderken Trabzon valisi Galip Bey ile gittiği ve beş gün sora Trabzon'a vararak burada konuşmalar yaptığı, Ermenilere karşı halkı örtülediği ve Karabekir için bu ilk Anadolu teması olduğundan bahsedilmiş burada çeşitli askeri faaliyetlerinden

bahsedilerek buradan otomobil ile Erzurum'a hareket ettiği belirtilmiştir. “*Kazım Karabekir'in Erzurum faaliyetleri*” başlığı ile 3 Mayıs 1919 da Erzurum'a vardığı burada Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'yle yaptığı görüşmelere ve silahların asla teslim edilmeyeceği gibi emirlerine değinilerek İngilizlerin heyet başkanı olarak bölgeye atamış olduğu Rawlinson'un görevlerinden bahsedilmiş ve İngilizlerin İran üzerindeki menfaatleri gereği Rawlinson'un atandığı ve yine bu başkanın Kazım Paşa ile görüşmeleri Kazım Paşa'nın Rawlinson'u oyalaması ve halkı bütünleştirmesinden bahsedilmiştir. Yine bölgede haberleşme için telgraf istasyonlarını işlevsel hale getirdiği ve Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkması ve 21 Mayıs'ta Kemal Paşa'dan aldığı telgraftan söz edilmiş Kemal Paşa ile olan bilgi alışverişinden bahsedilmiştir. Yine bu bölümün altın son başlık olarak “*Yetim Çocuklar İçin Yaptığı Çalışmalar*” başlığı ile görev bölgesindeki Ermeni mezalimi sonrası yetim kalan çocuklar ile nasıl yakından ilgilendiği onların gelişimi için nasıl çaba sarf ettiğine değinilmiş ve Anadolu'da yetimler babası olarak anıldığı söylenmiştir.

Kitap 2. Bölüm “*Millî Mücadele Döneminde Kâzım Karabekir'in Faaliyetleri*” başlığı ile devam ettirilerek ilk alt başlığı “*Mustafa Kemal'in Amasya Gelişi ve Amasya Tamimi*” başlığıyla Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'ya gelişi ve burada Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay ile görüştüğüne değinilmiş ve buradan Kazım Paşa'nın haberdar edildiği söylenmiştir. Daha sonra burada çıkarılan Amasya tamimi ile ilgili açıklama yapılarak Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay'ın imza etme konusunda çekincelerinden bahsedilmiştir. Yapılan bu genelge ile milletin kendini kendi azmi kurtaracağı Sivas'ta bir kongre yapılması gerektiği ve millî mücadele kadrolarının bu genelgede sağlamlaştığı aktarılmıştır. Aynı bölüm altında “*Mustafa Kemal Paşanın Erzurum'a Gelmeye ve Kazım Karabekir'in Desteğini Bildirmesi*” alt başlığıyla 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a geldiği ve Kazım Karabekir'de bulunduğu halk tarafından sevinçle karşılaştığı belirtilmiş daha sonra görüşmeler yapıldığı ve bu görüşmelerde Millî Mücadele hareketinin lideri belirleme hususunda Görüşmeler yapıldığı ve sonuç olarak Mustafa Kemal olarak seçildiği bildirilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın istifasından söz edilmiştir. İstifadan sonra Kazım Dirlik beyin Mustafa Kemal'e olan menfi yöndeki tutumu ve bu tutum neticesinde Mustafa Kemal Paşa'nın Kazım Karabekir Paşa'nın da kendisini tutuklayacağı düşüncesini doğurduğu ancak tam aksine Kazım Karabekir'in “*Eminindeyim paşam*” diyerek böyle bir olayın yaşanmadığı belirtilmiş ve Millî Mücadele safhasında Kazım paşanın ne kadar önemli bir rol oynadığı aktarılmıştır. Daha sonra İstanbul hükümetinin Mustafa Kemal'den boşalan 3. Ordu müfettişliğine Kazım Karabekir'in atanması Mustafa Kemal Paşa ile arası açmak olduğu belirtilerek Kazım Paşa'nın bu görevi alırken Mustafa Kemal Paşa'ya danışarak aldığına değinilmiştir. “*Erzurum Kongresinde Kazım Karabekir'in etkisi*” başlığında ise Kazım Karabekir'in desteğini Alan Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'da kongre çalışmalarına başladığı ve Rawlinson'un bu kongreye karşı çıktığı belirtilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile Rawlinson arasındaki görüşmede Mustafa Kemal Rawlinson'a bu kongrenin mutlaka yapılacağını söylediği aktarılmıştır. 9 Temmuz'da Mustafa Kemal Müdafaayı Hukuk Cemiyetini başkanı seçildiği ve daha sonra 29 Temmuzda tutuklama kararının çıkmasına rağmen Kazım Karabekir'in İstanbul'u sert dille

eleştirmesi ve yine Mustafa Kemal hakkında çıkan asılsız haberler kongreye Mustafa Kemal'in katılıp katılmayacağı kargaşasını doğurmuş Lakin Kazım Karabekir olayı görüşmeler neticesinde çözmüş ve hatta Mustafa Kemal'in Kongre Reisi seçildiği beyan edilmiştir. Kongre başkanı seçilmesi bazı delegeleri art niyetli olarak rahatsız ettiği anlatılmıştır. Kongrede temsil heyeti başkanlığına Mustafa Kemal'in getirildiği ve kongre sırasında Harbiye Nazırlığından Kazım Karabekir'in Mustafa Kemal'i yakalama emri aldığı belirtilerek Kazım Karabekir'in verdiği cevapta tutuklamaya bir sebep bulunmadığını ve Mustafa Kemal Paşa'nın vatansever biri olduğunu bildirdiği söylenmiştir. Daha sonra kongrede alınan kararlara yer verilmiş ve bu kongrede Kazım Karabekir'in ne kadar önemli bir rol oynadığı müellif beyan etmiştir.

Bahsini ettiğimiz bölüm altında “*Sivas Kongresi ve Kazım Karabekir'in Tepkileri*” başlığı ile Erzurum Kongresi'nden sonra alınan kararlar gereği Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'a ulaştığı ve yapılacak kongrenin Amasya tamimi gereği milli mücadeleyi umumileştirmek için yapıldığı anlatılmaktadır. Kongreye katılımın az olduğu bildirilmektedir. Kongrenin toplanması ve güvenliğinde Kazım Karabekir'in büyük rolleri olduğundan bahsedilmiştir. Kongre başkan seçiminde yine sıkıntılar yaşandığı ve netice olarak yine Mustafa Kemal Paşa'nın seçildiği belirtilmektedir. Kongrede alınan kararlar kitapta neşredilerek Ali Fuat Paşa'nın Anadolu umum Kuvayı millîye komutanı seçilmesi Kazım Karabekir'e kanunsuzluk olarak geldiği ve belirtilmiştir. Yine Kazım Karabekir'in İstanbul ile iletişimin kesilmesi hoş karşılamadığı bir durum olduğunu müellif kitapta yer vermiştir.

Bölüme devamla “*Manda Meselesi ve Kazım Karabekir'in Manda Meselesindeki Tavrı*” başlığıyla Erzurum ve Sivas kongrelerinde manda fikrinin tamamen reddedilmesine rağmen İstanbul'da özellikle Halide Edip ve diğer aydınların Amerikan mandasını savunduğuna değinilerek bu durum karşısında Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir'in mandayı kesinlikle ret ettikleri ancak milli mukavemetin etkisiz kalması durumunda değerlendirilebileceği fikrinde oldukları belirtilmiştir. Kazım Karabekir'in manda hususundaki tavrının net ve kesin olarak ret olarak bildirilmiş ve milli mücadelede etkin isimlerin dahi kongrede manda fikrini beyan ettiğine değinilmiştir. “*General Harbord'un Anadolu'ya Gelerek Kazım Karabekir ile Görüşmesi*” alt başlığıyla da ABD başkanı Wilson Ermenistan mandası açısından Türkiye durumunu incelemek üzere James G. Harbord adlı bir generalin başında bulunduğu heyeti Türkiye'ye göndermiş olduğu ve Harbord'un Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeler yaptığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın güçlü devlete ihtiyaç duyduğu bunu da telgrafla Kazım Karabekir'e bildirdiği belirtilmiştir. Kazım Karabekir'e göre bunun heyetin amacının doğunun Ermenistan yapılması olduğu vurgulanmıştır. Kazım Karabekir'e Harbiye nezareti ve Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Cemiyetlerinden Harbord'un Erzurum'a geleceği haberi verildiği Karabekir'in gelen heyeti çok iyi karşıladığı ve Harbord'un bundan hoşnut olduğu ve buna istinaden Harbord'un Türk lehine çalışacağı kitapta sunulmuştur. Kazım Karabekir'in Ermeni zulmünü ortaya koymak için heyete bir rapor sunduğu ve bunda Harbord'un Türkler lehine tavrının değişmesinde çok etkili olduğu bunun sonucunda da Harbord'un Amerika'ya dönünce bölgede Türklerin çoğunlukta ve Ermenileri tehdit eden bir durumun

olmadığından bahsettiği aktarılmıştır. Burada müellif Kazım Karabekir'in diplomat yönünden bahsetmiş ve iyi bir diplomat olduğunu söylemiş ve biz kitabın tanıtımını yapanları da düşüncesine hemfikir yapmıştır. Devamla “*Sivas ’taki Komutanlar Toplantısı ve Kazım Karabekir*” alt başlığıyla Ali Paşa hükümeti ve milli mücadele yalısı komutanlar diyalog kurmak ve birbirlerini etki altına almak istedikleri ve bu gelişmelerin akabinde ise hükümet ve Heyet-i temsiliye üyelerinin 19 Ekim 1919 da bir araya geldiği söylenmiştir. Burada üç gün boyunca seçimler meclisin tonlanma yeri ve iç ve dış politikaya dair konuların tartışıldığı ifade edilmiştir. Bu gelişmelerin neticesinde Mustafa Kemal Paşa Amasya’da yapılan görüşme hakkında bilgi vermek ve izlenecek ol haritasını belirlemek üzere komutanları Sivas’a davet ettiği belirtilmiştir. Yapılacak olan bu toplantının amacı mebuslar meclisinin nerede toplanacağı konusunu çözüme kavuşturmak meclisin toplanmasından sonra temsil heyetinin ve teşkilatın alacağı biçim ve faaliyetlerinin neler olacağını belirlemek ve Paris Barış Konferansı hakkında tartışıp birtakım kararlar almak olduğu aktarılmıştır. Bu toplantıda en çok tartışılan konunun ise meclisin nerde toplanacağı hususu olduğu söylenmiştir. 1. Ordu müfettişi Fevzi Çakmak Paşa’nın Sivas’a gelerek Kazım Karabekir ile görüştüğü ve Mustafa Kemal Paşa aleyhinde sözler sarf edip milli mücadelenin başında olmaması gerektiğini söylemesi üzerine Karabekir’in ise durumun öyle olmadığını Mustafa Kemal hakkında olumlu konuşup Fevzi Paşa’yı milli mücadeleye davet ettiğinden söz edilmiştir. Kazım Karabekir’in bu tavrının Mustafa Kemal Paşa’ya olan bağlılığının bir delili olarak müellif kitabında belirtmiştir.

Bölüme devam edilerek “*Şark Cephesi ve Karabekir’in Cephe Komutanlığına Getirilmesi*” alt başlığıyla Karabekir Paşa’nın doğuya tayin edilmesi konusunda ısrarlı olmasının en önemli sebebi Ermenistan tarafından tekrar işgal edilmiş olan yerleri kurtararak vatan toprakların katmak olduğu belirtilmiştir. Kazım Karabekir Paşa Mustafa Kemal Paşa’dan aldığı telgrafla, Mustafa Kemal Paşa’nın başkumandan Ali Fuat Paşa’nın genelkurmay başkanı kendisinin ise şark cephesi komutanlığına atandığını öğrendiğinden söz edilmiştir. 23 Nisan 1920 de TBMM’nin açılması üzerine Kazım Karabekir’in Edirne millet vekili olması aynı zamanda şark cephesi komutanı görevini yürütmesi ve 6 Mayıs’ta da Erzurum valiliğine atanması Mustafa Kemal Paşa’nın Kazım Karabekir’e ne kadar çok güvendiğini ortaya koyduğu ifade edilmiş ve bu güven meselesi ile ilgili birkaç örnek olay daha kitapta zikredilmiştir. Yine bölüme devamla “*Kazım Karabekir’in Kars’ı Kurtarması*” adlı alt başlıkla da Kazım Karabekir Paşa şark cephesi komutanı sıfatı ile Ermenilere karşı TBMM’den hareket izni alarak Erzurum Van ve Erzincan’da seferberlik ilan ettiği 28 Eylülde taarruza başladığı bildirilmiştir. 24 Eylülde ise Ermeni uçaklarının Karabekir’in Bardiz’deki karargahını bombaladığı ifade edilmiştir. Bu tip kronolojik hatlar kitapta sıkça yapılmıştır. 29 Eylülde Sarıkamış 30 Ekimde ise karsın tekrar kurtarıldığına değinilmiştir. Kars’ın kurtarılmasının yeni Türkiye devletinin ilk zaferi olduğunu müellif belirtmiştir. Karabekir’in elde ettiği başarıların Kazım Karabekir’e terfi getirmiş ve bu durumda Kazım Karabekir’in yeni devletin ilk terfi alan paşası olduğu anlatılmaktadır. 5 Kasım 1920 yılında yetkili mercilere Karabekir taarruz yapacağını bildirdiği ve yapılan taarruz sonrası 7 Kasım’da Gümrü’nün teslim alındığı açıklanmıştır.

Bölüme devamla “*Gümrü Antlaşması ve Elviye-i Selase'nin Kurtuluşu*” alt başlığı açılmış Ermenilerin 6 Kasım 1920’de barış istedikleri ve görüşmelerin başladığı Kazım Karabekir’inde katıldığı ifade edilerek 3 Aralık 1920’de de barışın kabul edildiği anlatılmaktadır. Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın belirlendiği anlaşma olduğu, Karabekir’in imzaladığı bu antlaşmanın Ankara hükümetinin ilk siyasi zaferi olduğuna değinilerek Karabekir’in tekrar diplomasi kabiliyetine müellif yer vermektedir. Türkiye ile Sovyetler arasında ilişkilerinde olduğu Sovyetlerin baskısında kalan Gürcülerin Türkiye’den yardım istediği ve Batum’u geçici olarak ele geçirilmesini istediği belirtilmiştir. Ankara Hükümetinin de Gürcülere ultimatoma vererek Artvin ve Ardahan’ı istediği ve 23 Şubat 1921 de Gürcü elçisi isteğin kabulünü bildirdiği anlatılmaktadır. Devamla “*Moskova Antlaşması*” alt başlığı açılmış Sovyetler ile Türkiye ilişkilerinin arttığı ve 24 Kasım 1920’de Ali Fuat Cebesoy’un Moskova büyükelçiliğine atandığı ifade edilmiştir. Türk yetkililerin Stalin ile görüşerek 26 Şubat 1921’de Moskova Konferansı’nın başladığına değinilmiştir. 16 Mart 1921’de Moskova Antlaşması’nın imza edildiği belirtilmiştir. Karabekir’in öncülüğünde alınan Batum’un bu antlaşma ile Sovyetlere bırakıldığı Batum hariç Sovyetlerin Misak-ı Milli sınırlarını tanıdığı ve Batum’un Misak-ı Milli’den verilen ilk taviz olduğu anlatılmıştır.

“*Kars Konferansı ve Kars Antlaşması*” alt başlığı açılarak bun antlaşmanın Ankara hükümeti ile Ermenistan, Azerbaycan Gürcistan arasında Sovyetlerin aracılığı ile 13 Ekim 1921’de bir dostluk antlaşması olduğu ve bu antlaşmaya Kazım Karabekir’in baş delege olarak katıldığı belirtilmiştir. Moskova Antlaşması ile hiçbir fark olmadığı Moskova Antlaşması ile belirlenen sınır ve ilkelerin Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan adına kabul edildiği anlatılmaktadır. Bu antlaşma ile doğu sınırlarının belirlendiği ve şark cephesinin kapatılarak bu arada görevli olan 11. Tümenin batıya kaydırıldığı belirtilmiştir. Cemal Paşa suikastına değinilerek başlıkla alakasız bilgiler kitapta yer almaktadır, bu tip ilgisiz paragraflar kitapta sık tekrarlanmıştır. “*Kazım Karabekir’in Ankara’daki Faaliyetleri*” başlığı 2. Bölümün son başlığı olup başlık altında 1922 Eylül ayında Millî Mücadelenin sona erdiği Karabekir’in Sarıkamış’ta kendi yerine Ali Sait Paşa’yı bırakarak meclis çalışmalarına iştirak etmek için Ankara’ya yola çıktığı anlatılmaktadır. 17 Şubat 1923’te İzmir’de İktisat Kongresi’nin toplandığı ve Mustafa Kemal Paşa’nın izniyle başkanlığını Karabekir’in yaptığı belirtilmiştir. 29 Haziran 1923’te İstanbul milletvekili olarak meclise girdiği söylenmiştir. 21 Ekim 1923’te şark cephesi kumandanlığının lağvedilmesi üzerine Karabekir’in 1. Ordu müfettişliğine atandığı anlatılmaktadır. Bahsedilen dönemde bir kararname ile milletvekili sıfatında bulunan kişilerin askerlik ile ilişkilerinin kesilmesi şartı getirildiği, Kazım Karabekir’in ordunun gelişmesi ile ilgili görüşlerinin dikkate alınmadığı ve buna bağlı olarak Karabekir’in 1. Ordu müfettişliğinden istifa ettiği belirtilmiştir. Karabekir, Cebesoy ve Rauf Orbay’ın askerlikten istifa etmesi Mustafa Kemal Paşa’nın rahatsız olmasına neden olmuş ve paşa mebusluk görevinde bulunan tüm askerlerin mebusluktan istifasının istediği anlatılmaktadır. Yaşanan istifalar sonra 17 Kasım 1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduğu söylenmektedir. Başkanlığa Karabekir’in getirildiği bunun akabinde doğuda Şeyh Sait

İsyanı'nda TCF'nin eli olduğu iddia edildiği ve 3 Haziran 1925'te TCF'nin kapatıldığı anlatılmıştır. TCF'nin kapanmasından sonra Mustafa Kemal kendisine suikast girişimi olacağı haberinin aldığı ve arkasında TCF'nin olduğunu düşündüğü ve TCF'den Kazım Karabekir'de dâhil birçok kişinin tutuklandığı ifade edilmiştir. Bu tutuklamalardan sonra Karabekir'in 1927'de emekliye ayrıldığı 1938 yılına kadar siyaset yapmadan gözetim altında tutulduğu belirtilmiştir.

Kitap 3. Bölüm “*İnönü Devrinde Kazım Karabekir'in Faaliyetleri*” ana başlığıyla ve bu bölüm altında ilk olarak “*Karabekir'in İkinci Siyasal Hayata Dönüşüne Kadar Olan Yaşamı*” alt başlığıyla 1938 yılına kadar Erenköy'deki evinde çok sıkı bir gözetimde tutulduğu bu dönemde maddi manevi çok büyük sıkıntılar çektiği ve yine bu dönemi yazılarına ve ailesine ayırdığından bahsedilmiştir. 1933 yılında basında Karabekir ile alakalı yazılar çıkmış ve Karabekir'in bunlara cevaplar yollaması dönemde büyük sıkıntıların doğmasına neden olduğu anlatılmaktadır. Yaşanan olaylar genişçe kitapta zikredilmektedir. Karabekir'in hatıratını yayınlamak istemesi üzerine içeriği ile alakalı sıkıntılı bilgilerin olması kitabın basılmasına mâni olduğu, İnönü ve Mustafa Kemal'in bu konu hakkında çok sıkı tedbirler uyguladığından ve Kılıç Ali'nin hatıratın nüshalarını toplattığına dair genişçe konuya değinilmiştir. İnönü'nün o dönemde hem eski arkadaşı Karabekir ile iyi ilişkiler içerisinde bulunurken onun muhalefet ettiği Atatürk ile de iyi ilişkiler sürdürmek için çeşitli politikalar izlediğine yer vermiştir. Yine bu dönemde Karabekir'e suikast girişimi olunacağı bilgisi ile Karabekir'in İnönü'ye durumu bildirmesi ve İnönü'nün de durum ile yakından alakadar olduğu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Devamla Karabekir'in Mustafa Kemal Paşa ile görüşme girişimlerine değinilerek hepsinde sonuçsuz kaldığı ve nihayet görüşmeden Mustafa Kemal Paşa'nın vefat ettiği kitapta zikredilenler arasındadır. “*Muhaliler Tekrar Siyaset Arenasında*” alt başlığıyla Atatürk'ün vefatından hemen önce Karabekir'in cumhurbaşkanı olma girişimleri olduğu iddiaları zikredilerek bunların hepsinin asılsız olduğunu müellif kitapta belirtmiştir. Atatürk'ün vefatıyla birlikte cumhurbaşkanı sorununu çözmek amacıyla Celal Bayar gizli oyla belirleme teklifi sunduğu, aynı gün 11 Kasım'da mecliste oylama yapılarak İnönü'nün cumhurbaşkanı seçildiği anlatılmaktadır. 26 Aralıkta CHP kurultayının toplandığı Atatürk'ün ebedi başkan değişmez başkanın ise İnönü olduğu ve milli şef döneminin başladığı anlatılmıştır. İnönü'nün cumhurbaşkanı olduktan sonra Atatürk'e muhalif grupla barışma yoluna gittiği, 18 Aralık 1938'de Karabekir ile Çankaya'da görüştüğü ve 31 Aralıkta yapılan seçimle Karabekir'in İstanbul'dan milletvekili seçildiği söylenmiştir. İnönü'nün Atatürk'e muhalefet eden siyasetçi, asker, bürokrat, aydın, akademisyen vb. kişileri 4 Mart 1938'de Dolmabahçe Sarayı'nda ağırladığı anlatılmaktadır. Davete TCF üyelerinin de katıldığına dikkat çekilmiştir. Karabekir'in milletvekilliğini tekrar dönmesini kızı Hayat Karabekir'in verdiği bilgiyle Karabekir'in kendisini unutturmak isteyenlere karşı kendini ispat etmek için tekrar döndüğünü kitapta müellifimiz zikretmiştir. “*Kazım Karabekir'in Milletvekili Olması*” alt başlığı ile de 1938-1948 yılları arası milletvekilliği yaptığı 1946-48 seneleri arasında ise meclis başkanlığı görevini yaptığı belirtilerek 6, 7 ve 8. Dönem milletvekilliklerinde bulunduğu bahsedilmiştir. Müellif Karabekir'in milletvekili olmasının İnönü ile yediği yemekte kesinleştiği ve H. Ethem Eldem Bey'in yerine 3 Aralık 1938 yılında

milletvekili olduğunu belirtmektedir. “*Karabekir’in Bir Mülakatı ve Aldığı Tepkiler*” alt başlığında ise Karabekir’in milletvekili olduktan sonra 1 Ocak 1939 yılında 1. Cihan Harbi ile ilgili bir yazı yazdığı ve basına röportajlar verdiği, bu demeçlerde 15 sene büyük sıkıntılar çektiği Atatürk ve Nutuk’u eleştirdiği söylenerek ülke çapında geniş tepkilerle karşılaştığı anlatılmıştır. Milletvekillerinin de bu yazılara çok büyük tepkiler verdiği, hatta Karabekir’in istifaya da çağırdıkları Karabekir’in ise kendisinin yanlış anlaşıldığını söylediği ifade edilmektedir. Yazılarının Tan gazetesinde yayınlandığı daha sonra Tan gazetesinin dahi Karabekir’i eleştirdiği ve diğer basın organlarının da Karabekir’i menfi yönde eleştirdiği beyan edilmiştir. Daha sonra ki alt başlıklar “*Kazım Karabekir’in 6,7 ve 8. Dönem Siyasi Faaliyetleri*” ayrı ayrı üç başlıktır. Bu başlıklar altında sırasıyla dönemlerin başlangıç ve bitiş tarihleri verilerek çoğunlukla Kazım Karabekir’in TBMM’de yapmış olduğu konuşmalar üzerinden siyasi faaliyetleri incelenerek sunulmuştur. Yine bu başlıklar altında Karabekir’in eleştirdiği ya da önerdiği her konu meclis zabıt ceridelerinden faydalanılarak genişçe anlatılmaya çalışılmıştır. Meclis konuşmalarında ne önerisi veya ne eleştirisi varsa zabıt ceridelerinden olduğu gibi alıntılanarak kitapta yer tutması sağlanmıştır. Bunun gereksiz olduğu konu sınırlaması bakımından yersiz olduğu kanaatindeyiz. Kitabın adının aslında bu üç alt başlık ile doğrudan bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Zira kitabın ismine bakılacak olursak göreceğiz ki Karabekir’in siyasi faaliyetleri ve parantez konularak 1938-1948 yılları belirtilmiştir. Fakat kitap bu başlıklara kadar farklı olaylara çok geniş ve ayrıntılı yer verilerek geliştirildiğini görmekteyiz. Buradan da bu kitabı okumak için almak isteyen okuyucu adaylarına kitap gerçekten siyasi faaliyetleri için alınıyorsa bu üç alt başlığın yeterli olacağı önerisini yapma gereği duymaktayız. Kitap daha sonra “*Kazım Karabekir’e Yazılan Bir Mektup*” alt başlığıyla devamla 26 Ağustos 1946 yılında Karabekir’e gönderilen belli olmayan bir mektup geldiği, içeriğinde ise Karabekir’in 20 Aralık 1945’te mecliste Sovyetlere karşı yaptığı olumsuz konuşmasının eleştirildiği belirtilmiştir. Müellif gönderen kişinin aynı nüshasını Sovyetlerde gönderdiği ve Sovyetlerle iş birliği yaptığı kanaatinin bulunduğunu da belirtmiştir. Emniyet genel müdürlüğü mektup hakkında soruşturma başlatmış lakin sonuç alınmadan konunun kendiliğinden kapandığını belirten müellif Karabekir’in yaptığı bu konuşmanın Sovyetlerden büyük tepki aldığını ve Sovyetlerin böyle mektupla Karabekir’e gözdağı verme niyetinin olabileceğini ifade etmektedir. Bir sonraki alt başlık “*Kazım Karabekir’in Yapmış Olduğu Bazı Geziler*” başlığıdır. Müellif burada Karabekir’in gezilerini İstanbul’a, Aydın ve İzmir’e ve yurdun çeşitli bölgelerine aldığı davetler üzerine gittiği geziler olmak üzere üç sınıfta toparlamıştır. 20 Ekim 1939 yılında Erzurum’a demiryolu açılış töreni için gittiği belirtilmiştir. 1941 yılında milletvekilleri ile İstanbul’a teftiş ziyaretleri yaptığına değinilmiştir. Aynı yıl içerisinde Kurban Bayramı vesilesiyle ege bölgesine yaptığı geziler yine kitapta zikredilmiştir. 14 Eylül 1942’de yine milletvekilleriyle İstanbul’a ziyaret düzenlediği ekim ayında ise parti merkezlerine ziyaretlerde bulunduğuna değinilmiştir. Yine aynı ay içerisinde İzmir ve Aydın’a olan iki haftalık seyahatlerinden bahsedilmiştir. Karabekir’in ata yurdu olan Gafariyat bölgesine olan ziyaretleri de kitaba dahil edilmiştir. Tek partili dönemde dahi Karabekir’in serhatlerinin izlendiği belirtilmiş ancak çok partili

hayata geçiş sonrası serbest bir şekilde seyahat yapabildiği belirtilmiştir. 28 Mayıs 1944 Bolu gezisi, 14 Eylöl 1945 milletvekilleriyle İstanbul seyahati, 1947 yılında güney Anadolu seyahati, 9 Mayıs 1947 pehlivan güreşlerini seyretmek amacıyla Edirne seyahatlerine de değinilerek ayrıntılı bilgiler kitapta konun edinilmiştir. Yapmış olduğu gezilerin basında geniş yer tuttuğu da zikredilmiştir. “*Kazım Karabekir’in Vefatı ve Ardından Yazılanlar*” alt başlığıyla 3. bölümün son alt başlığıyla devam etmiş ilk rahatsızlığının 1 Aralık 1947’de başladığı ve hastalığının seyri kendi eseri günlükler eserinden alıntılarla verilerek kalp krizi sonucu 26 Ocak 1948 yılında vefat ettiği belirtilmiştir. Daha sonra vefatından sonra basında ve siyasiler arkadaşları ve askeri şahışlar tarafından arkasından yazılanlara geniş yer verilmiştir. Kitap 4. Bölüm ile “*Timsal Karabekir ile Röportaj*” başlığıyla devam edilmiştir. Bu başlık altında yapılan röportaj olduğu şekliyle kitaba nakledilmiştir.

Tanıtımını yaptığımız kitabın “*Sonuç*” kısmında müellifimiz kitabın ana hatlarıyla özetini ve değerdirmesini yaptığı görmekteyiz. “*Kaynakça*” ile kitabın sonunda kullanılan Belgeler, Makaleler, Kitaplar, Tezler ve künyeleri alfabetik sıraya uygun şekilde sunulmuştur. Kitabın son kısmında “*Ekler*” başlığı altında 11 Ek belge konularak neşredilmiştir.

Kitap ismiyle uyumadığı yukarıda da zikrettiğimiz gibi sadece sayılı başlıkların kitabın ismiyle alakalı olduğunu söylemeliyiz. Kitapta gereksiz uzatmalara gidilmiş başlıklar altında ilgisiz bilgilere yer verilerek kitap hacmi artırılmaya çalışılmış kanaatindeyiz. Karabekir’in siyasi faaliyetleri de genel olarak zabıt ceridelerinden derlenerek sunulmuş olması da kitabın eksikliği olduğu düşüncesindeyiz. Kitap bütün olarak ele alındığında Kazım Karabekir’in siyasi faaliyetleri yerine Kazım Karabekir’in hayatı gibi klişe bir başlığı hakediyor diyebiliriz. Bunun yanı sıra kitapta çok sık Karabekir’in kendi eserlerinden desteklendiğini görmekteyiz ki buda müellifin kitabı ne kadar objektif yazdığı hususunda bizleri düşündürdüğünü belirtmeliyiz. Bu eleştirilerin yanı sıra verilen bilgilerde konu ile ilgili yazarların görüşlerinin karşılaştırılarak sonuca varılması da bizim hoşumuza gitti. Ortada bir emeğin olduğu her ne kadar eleştirsek de alana sunulan bir hizmet olduğunu düşünerek okuyucular için okunulması lazım gelen bir eser olduğunu söylemeyi üzerimize borç biliriz.